

3. 2020 йил 7- майдаги “Математика соҳасидаги таълим сифатини ошириш ва илмий-тадқиқотларни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-4708-сонли қарорлари алоҳида аҳамият касб этади.

4. Атанасян Л.С. и др. Геометрия: 10-11 классы учебник для общеобразовательных организаций. – М.: «Просвещение», 2014. –С. 177.

5. Haydarov B.Q. Geometriya10-sinf.: O'quvchilar uchun darslik. –Toshkent: 2017, 50-b.

6 . Haydarov B.Q. Geometriya 11-sinf.: O'rta ta'lim muassasalarining 11-sinf va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari o'quvchilari uchun darslik. –Toshkent: 2018, 192-b.

РЕЗЮМЕ. Маколада иждоккорлик, креативликни аниқлашнинг асосий ёндашувларини таҳлил қилиб, улар иждодий қобилиятларни ривожлантириш ва иждодий шахсни шакллантириш, иждодий фаолиятни таъминлашнинг ҳақиқий механизмларини излашга йўналтирилган ўқув жараёнига иждодий таълимни жорий этиш зарур деган хулосага келинади.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируются основные подходы к определению творчества, креативности, приходят к выводу, что необходимо внедрение в образовательный процесс креативного обучения, направленного на развитие творческих способностей и формирование творческой личности, поиск реальных механизмов обеспечения креативного образования.

SUMMARY. In the article, analyzing the main approaches to the definition of creativity, creativity, they come to the conclusion that it is necessary to introduce creative learning into the educational process, aimed at the development of creative abilities and the formation of a creative personality, the search for real mechanisms for providing creative education.

INNOVACIYALIQ TEXNOLOGIYALAR JARDEMINDE ANA TILI SABAQLARINDA ALMASIQ SOZ SHAQABIN OQITIV METODIKASI

A.Sultanova – pedagogika ilimleri boyinsha filsofiya doktori, docent

G.Yeshniyazova – magistrant

Ajiniyaz atindagi Nokis mamleketlik pedagogikalik instituti

Tayanch so'zlar: ta'lim, innovatsiya, texnologiya, o'qitish, interaktiv metod, baliq skeleti

Ключевые слова: образование, инновации, технология, обучение, интерактивный метод скелет рыбы

Key words: Education, innovation, technology, teaching, interactive method, fish skeleton

“Tálim haqqında” ǵı nızam hám Kadrlar tayarlaw milliy dástúrinin jaratılıwı tarawda úlken ózgerisler, mazmun tárepinen jańalanıwlar ámelge asırılıwına túrtki berdi. Bul normativ hújjetlerde tálim-tárbiya sistemasında ámelge asırılıwı kerek bolǵan túpkilikli reformalar – tálim mazmunı, tálim-tárbiya processin jańalaw, jańa pedagogikalıq texnologiyalardı ámelıyatqa qollanıw sıyaqlı aktual wazıypalar belgilep berilgen. Bul bolsa tálim sistemasınıń sapa dárejesin jańalaw, tálim processlerin shólkemlestiriw hám basqarıw sistemasın da jetilistiriwdi de talap etedi.

Házirgi dáwir tálim processine “innovacion jandasıw” terminin kirip keldi. Sol tártiptegi izertlewlerdin kópsılıginde innovaciyalıq iskerlik, jańalıq hám ilimiy pedagogikalıq texnologiyalardı keń en jaydırw kózqarasında kórsetilgen bolsa, ayırım ilimpazlardin izertlewlerinde innovaciyalıq processlerdi basqarıw, tálimdegi ózgerislerdi shólkemlestiriw, innovaciyalıq iskerlik ushin zárúr shárt-shárayatlar jaratıw máseleleri analiz etilgen.

Innovaciyalıq tálim - jańalangan, jańa texnologiyalar tiykarında islengen tálim processı.

Innovaciyalıq oqıtıw - jańasha oqıtıw sisteması.

Innovaciyalıq texnologiya – pedagogika rawajlanıwın támiyinlewge qaratılǵan shólkemlestiriwshi iskerlik processı bolıp esaplanadı.

Demek, innovaciyalıq jandasıw bul – tálim processine jańasha oqıtıw dizimin usınıw, jańa texnologiyalardı qollawdan ibarat bolıp, onı ámelge asırıwda tiykarınan interaktiv metodlardan tolıq paydalanıladı.

Tálim sistemasında qollanıw atırǵan innovaciyalıq texnologiyalardıń áhimiyetli tárepi sonda, ol oqıwshılardı aktivlestiredi, olarǵa pikirdi ǵárezsiz ańlatıw, sın pikir júrgiziw, analiz qılıw hám juwmaq shıǵarıwdı úyretedi.

Tálim – tárbiya processin durıs shólkemlestiriw, bar imkaniyatlardan paydalanıw oqıtıwshılardıń tiykarǵı wazıypalarınan biri esaplanadı. Sabaqta úsh maqset kózde tutıladı: tálim, tárbiya hám rawajlandırıw. Mine usı úsh maqsetti ámelge asırıwda innovaciyalıq texnologiyalar jaqınnan járdem beredi.

Ana tili sabaqların innovaciyalıq texnologiya tiykarında shólkemlestirgende, tiykarınan, oqıwshılarda sheriklikte islew kónlikpesi qalıpsedi [4;29-6.], ulıwma wazıypalar sheshimin tabıwda bir-birine kómek beredi, oqıwshılarda dóretiwshilik hám ǵárezsiz pikirlew ilimiy tájriybeleri quram tabadı, oqıwshılar óz jumısları nátiyjesinde, oqıwǵa, tálim alıwǵa degen óz juwapkershiliklerin sezedi Almasıqlardıń leksika-semantikalıq qásiyetlerinen biri olar shaxs, predmet, belgi yamasa muǵdarǵa tán bolǵan ulıwma

mánisti ańlatadı. Almasıqtı bildiriwshi mánis sóylew processinde anıq júzege shıǵadı.

Almasıqlar mánilik tárepten basqa ǵárezsiz sózlerden málım dárejede parıq qıladı. Olar predmet, belgi hám muǵdar mánislerin tuwrıdan-tuwrı ańlatpay, bálkim basqa predmet, belgi hám muǵdar túsinipleri menen baylanısqa halda ańlatıladı. Almasıqtıń konkret mánisi kontekst, situaciya – sóylew processinde qatnasıwshılardıń múnásibetine qaray konkretlesedi. Almasıqlar konkret mánis penen ulıwmalıq mánistiń almasıp qollanıwın xarakterleytuǵın sózler bolıp esaplanadı. Almasıqtıń zárúrli belgilerinen biri onıń abstrakt hám ulıwmalasqa mánislerdi ańlatıwında bolıp tabıladı.

Mektep sabaqlarında almasıqlar eń dáslep baslawish klástnı 4-klasında Almasıq, Betlik almasıqları, Betlik almasıqlarınıń seplenıwı temalarında qısqaşa ótıledi. Al, 7 – klasta almasıqlar tolıq maǵlıwmatlar menen ótıledi.

Tómende innovaciyalıq texnologiyalardan birazların keltiremiz hám túsindirme beremiz:

1. “Aqlıy hújim” texnologiyası
2. “Klastır” texnologiyası
3. “Kishi toparlarda islesiw” texnologiyası
4. “Aql kartası” texnologiyası
5. “Sinkveyn” texnologiyası
6. “Seminar -trening” texnologiyası
7. “Baliq skeleti” texnologiyası

Almasıq sóz shaqabı temaların úyretiwde zamanagóy interaktiv usıllardıń ayrıqsha ornı bar. Mektepte “Aqlıy hújim” texnologiyasınan orınlı hám maqsetke muwapıq paydalanıw arqalı sabaqtı jáne de qızıqlı hám oqıwshılar iskerligin asırıw múmkinshiligine iye bolıwı múmkin.

Aqlıy hújim: Sabaqtıń úyge berilgen wazıypanı soraw hám ótilgenlerdi bekkemlew basqıshlarında bul texnologiyadan ónimli paydalanıw múmkin. Misalı, ótken tema almasıq bolatuǵın bolsa, oqıwshılarda tayarlanıp kelingen sorawlar beriledi. Klastaǵı oqıwshılardıń tez hám anıq juwabı sheshiwshi áhimiyetke iye. Qaysı oqıwshı birinshi bolıp durıs juwap berse sol oqıwshıǵa xoshametlew beriledi. Nátiyjeler jıynalıp, jehimpazlar anıqlanadı.

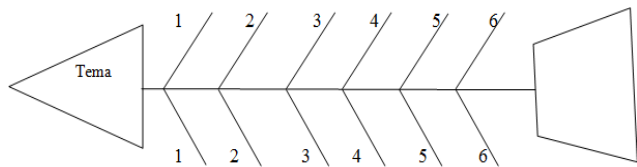
“Aqlıy hújim” texnologiyası mektep ana tili sabaqlarında ónimli paydalanıw hám unamalı nátiyjelerge erisiw múmkin bolǵan ónimli texnologiyalardıń biri esaplanadı hám onı sabaq barısında qollanıwda tómendegilerge itibar beriliwi kerek:

- 1) tálimniń qaysı basqışında qollanıw atırǵanlıǵına;
- 2) oqıwshılardıń jasına;
- 3) berilgen sorawlardıń ápiwayı yamasa quramalılıǵına;
- 4) iyelegen bilim, kónlikpe hám ilimiy tájriyebelerine.

Klaster texnologiyası. Onda oqıwshılar deduktiv metodqa say rawishte jeke tártipte yamasa toparlarğa bólinip islenedi.

Balıq skeleti texnologiyası. “Balıq skeleti” texnologiyasınıń klasterde oqıtılutıń almasıq sóz shaqabına baylanıslı temalardı túsindiriw hám bekkemlew processinde bul metodtı qollaw arqalı sabaqtıń jánede ónimli bolıwın támiyinlese boladı.

“Balıq skeleti” texnologiyası sxeması

Qaǵıydası: Balıq skeletiniń bas bólegine Almasıq tema atı yamasa temaǵa baylanıslı ulıwmalıq qaǵıyda qoyıladı. Skelettiń joqarıdaǵı qabırǵalarına almasıqtıń mánilik túrleri izbe – iz jazılса, tómengi bólimlerine hár bir almasıq túrlirine misallar jazıladı.

Kishi toparlarlarda islesiw. Kishi toparlarda islesiw texnologiyasında sabaq processinde barlıq oqıwshılardı aktivlestiriw múmkinshiligine iye boladı. Kishi toparlarda islesiwde jolları tómendegilerden ibarat:

1) Tapsırma, quramalı másele yamasa soraw tiykarında mashqala tańlap alınadı.

Tapsırmada qarama – qarsı tárepler bolıwı maqsetke muwapıq boladı.

2) Kishi toparlar qalıplestiriledi. Toparlardaǵı oqıwshılar sanı shama menen 5-6 bolıwı kerek.

3) Toparda islew waqtı belgilep alınadı.

Mısalı, 4 topar dúzilip toparlardıń hár birine almasıq sóz shaqabı qatnasqan 6 gáp beriledi. Oqıwshılar bul gáplerdeǵı almasıq sóz shaqabın tawıp, almasıqtıń qaysı túrine kiriwin anıqlawı kerek. Kishi toparlarda islesiw processinde bólek máseleler maydanınan óz pikirin toparda talqılawǵa, hár túrli pikirlerdi salıstırıp, ulıwma juwmaq shıǵarıwǵa úyretiledi. Sonıń menen birge, hár bir oqıwshı topar aǵzası retinde klaslasları aldında sózge shıǵıp, topar aktivligin asırıwǵa hárezet etedi hám bul menen oqıwshılarda kópshilik aldında shıǵıp sóylew, óz pikirin ayta alıw, pikirlerin jámley alıw, qátesiz hám shıraylı jazıw sıyaqlı kónlikpe hám ilimiy tájriybelardi qalıplestirip baradı.

Pikirimizdiń juwmaǵı retinde sonı aytıwımız múmkin, oqıwshılarda sabaqtı túsindiriw barısında dáslep temanı awızeki tárizde bayan etip, hár bir qaǵıydalarǵa óz aldına misallar keltirip ótilse hám oqıwshılardıń ózinende misallar soralsa sabaqtıń interaktiv metodta ótiliwi támiyinlenedi. Nátiyjede, oqıwshılar almasıqqa óz betinshe misallar keltiriwi temanı jaqsıraq ózlestiriwi hám ózleride misallar keltiriwde qatnasqanlıǵı ushın tema esinde jaqsıraq saqlanıw qalıwı támiyinlenedi.

Ádebiyatlar

1. Aminova S. Ona tili darslarida noanaviy usullar. Til va adabiyot talimi. – Toshkent, 1995. 17-18-b.
2. Bektoshev Sh. Ona tili darslarida óyin usulidan foydalanish. Til va adabiyot talimi. – Toshkent, 1993. 15 – 16 b.
3. Bobomurodova A. Y. ona tili talimi jarayonida óyin – topishmoqlardan foydalanish. -Toshkent. 1996. 146-b.
4. Boqieva X. Har darsda hamkorlik Boshlangich ta’lim – Toshkent, 2008 28-29-b.
5. Yo’ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. –T.: Pedagog, 2004.
6. Zamonaviy o’zbek tili. Morfologiya. Mualliflar jamoasi. -T., 2008.

REZYUME. Mazkur maqolada olmosh so’z turkumini innovatsion texnologiya yordamida o’qitishning ahamiyati haqida so’z yuritilib, bu interaktiv metodlarning bir nechtesi keltiriladi.

РЕЗЮМЕ. В этой статье говорится о важности обучения местоимениям с использованием инновационных технологий и представлены некоторые из этих интерактивных методов.

SUMMARY. This article talks about the importance of teaching pronouns using innovative technologies and presents some of these interactive methods.

O’QUV JARAYONIDA INTELLEKTUAL TIZIMLARDAN FOYDALANISH

D.E.Toshtemirov – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Guliston davlat universiteti

Tayanch so’zlar: axborot, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, intellektual tizim, mustaqil ta’lim.

Ключевые слова: информация, информационно-коммуникационные технологии, интеллектуальная система, самостоятельное обучение.

Key words: information, information and communication technologies, intellectual system, self-study.

Biz texnik va texnologik yangilanishlar asosida axborotlashgan va globallashtan davrda yashamoqdamiz. Bunday sharoitda intellektual salohiyatni oshirish, ilg’or loyihalar va ishlanmalarni amaliyotga tez hamda samarali tatbiq qilish mamlakat taraqqiyotida alohida ahamiyatga egadir. Buning uchun bugungi talaba yoshlarga zamon talabi darajasida bilim berishga yo’naltirilgan o’quv-metodik tizimni yaratishimiz kerak.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o’quv jarayoniga samarali qo’llashda ular asosida yaratilgan intellektual tizimlarning o’rni alohida ahamiyat kasb etadi. Intellektual tizimlar o’quv jarayonini tashkil etish va boshqarishda, o’quv rejalar, o’quv dasturlari va o’quv materiallarini yaratishga tavsiyalar ishlab chiqishda, test asosida baholash va nazorat qilish ishlarida pedagogik xodimlar va rahbarlarga ko’makchi vazifasini bajaradi.

Hozirgi vaqtda intellektual tizimlarni tadqiq etish va yaratish bo’yicha bir qancha yo’nalishlarda tadqiqotlar olib borilmoqda. Bilimlarni taqdim etish, bilimlardan foydalanish (inson fikrlashiga o’xshash modellar), muloqot (inson va sun’iy intellekt o’rtasida), qabul qilish (vizual tarzda), ta’lim berish va ta’lim olish (muammoli vaziyatlarni tashkil etish) kabilar shular jumlasidandir [1].

Intellektual tizim deganda aqliy hatti-harakatlarga nisbatan kompyuter tizimining qobiliyati tushuniladi. Bu tizim

yordamida kompyuter imkoniyatlari orqali ta’lim oluvchilarni o’qitish va bilim darajalarini baholash mumkin [2].

Dars jarayoni uchun tavsiya etilgan, o’quv maqsadlari uchun mo’ljallangan intellektual tizimlarni bir necha guruhlarga bo’lish mumkin. Ular quyidagi guruhlarni tashkil qiladi:

- axborot-ma’lumotlar tizimi;
- intellektual mashq va masalalar uchun mo’ljallangan tizimlar;
- boshqarish tizimlari [1], [3].

Talabalarining mustaqil ta’lim olishini tashkil etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Ma’lumki, o’quv materiallarining turli shakllari, jumladan o’rganiladigan jarayon va hodisalarni virtual shaklda aks ettiradigan elektron o’quv-metodik resurslar, yangi mavzularni o’zlashtirish jarayonida vujudga keladigan savollarga ixtiyoriy vaqtda to’la javob olish imkoniyatini beradigan integrallashgan elektron lug’at-ma’lumotnoma, tabiiy fanlarni yo’nalishlari bo’yicha virtual laboratoriya va namoyish-tajriba mashg’ulotlari talabalar tomonidan o’quv fanlarini mustaqil o’rganishga zarur bo’ladigan resurslardan sanaladi. Mustaqil ishni tashkil etishda yuqorida sanab o’tilgan axborot resurslardan foydalanish tartibi har bir talabaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda belgilanadi.